

İş Sağlığı ve Güvenliği Yaklaşımı

3

Anahtar Kavramlar

Tehlike: İşyerinde var olan ya da dışarıdan gelebilecek, çalışanı veya işyerini etkileyebilecek zarar veya hasar verme potansiyelini ifade eder.

Güvenlik Kültürü: Çalışanların iş kazası ve meslek hastalıkları konusunda paylaştığı fikir, anlayış, inanç ve alışkanlıklarının tümüdür.

Güvenlik İklimi: Çalışanların iş kazası ve meslek hastalıkları konularında paylaştıkları somut algılardır.

Önleyici Yaklaşım: Risk değerlendirmesi, iş başı konuşmaları gibi yöntemlerle iş kazası ve meslek hastalıklarının önlenmesi yaklaşımıdır.

İş Başı Konuşmaları: Bir işyerinde, iş başlangıcında, tehlike ve risklerin ele alındığı ve kontrol tedbirlerinin kararlaştırıldığı bilgilendirme toplantıdır.

Örnek Olay

Mehmet Güven yaklaşık 20 yıl önce başladığı ticaret yaşamına 2 oğlu ve kızıyla birlikte gıda toptancılığı yaparak devam etmektedir. Mehmet bey, her sabah işe başlamadan önce 9 çalışanıyla beraber “İş Başı Konuşmaları” yaparak çalışmaya başlamaktadır. Bu toplantılarda ramak kala olaylar da dâhil olmak üzere diğer her türlü tehlikeli olayların kritiği yapılmakta ve alınması gereken önlemler kararlaştırılmaktadır. Mehmet beyin bu uygulamaları, başlangıçta Toptancılar sitesindeki diğer işyeri sahip ve çalışanları tarafından teferruat gibi görülüp garipsenmiştir; fakat daha sonra bu işyerlerinde sıklıkla görülen iş kazası ve meslek hastalıklarından çıkarılan dersler sonucunda benimsenip uygulanmaya başlanmıştır.

Mehmet bey, yanıcı özelliği olan maddelerin depolandığı kısımlarda yangın tehlikesine karşı yangın merdivenleri ve acil çıkışların sürekli kaçışa uygun halde olması konusunda, depolanan malzemelerin yangın riskini artırıcı şekilde istiflenmemesine yönelik gerekli bilgileri ve tedbirleri çalışanlarına vermektedir. Dönem dönem yangın söndürme tatbikatı yapan Mehmet bey, çevre esnafların şaşkın bakışlarıyla yüz yüze gelmektedir. Mehmet beyin çalışanları aldıkları bu eğitimlerle araçlarını evlerine gittiklerinde ya da işyerine geldiklerinde acil kaçışa uygun olarak park etmeyi bile alışkanlık haline getirmişlerdir.

Mehmet bey, yük asansörünün azami yük miktarını gösteren uyarıları ve asansörle taşınabilen ürünlerin listesini içeren talimatları asansör yükleme noktasında herkesin rahatlıkla görebileceği bir yere asmakta ve süreci takip etmektedir. Mehmet bey çalışanlarının sosyal haklarına oldukça saygılı bir işveren olarak bilinmektedir. Çalışanlarını kendi evlatları gibi gören Mehmet bey, işyerinde herhangi bir iş kazası ve meslek hastalığı yaşanmaması için her gün “İş Başı Konuşmaları”nı yapmaya özen göstermektedir.

Yanıt Aranacak Sorular

Bu üniteyi tamamladıktan sonra aşağıdaki sorulara yanıt verebileceksiniz.

- İşveren Mehmet Bey’in uygulamaya çalıştığı önleyici faaliyetinin İSG çalışma hayatına katkısı nedir?
- Neden diğer işyerleri Mehmet Bey’in uygulamaya çalıştığı İSG çalışmalarını benimsemekte zorlandılar?

Bu soruların yanıtlarına ulaşabilmek için önleyici faaliyet, tehlike tanımı ve risk değerlendirmesi ve ramak kala olaylar iyi bir şekilde anlaşılmalıdır.

GİRİŞ

İş kazaları ve meslek hastalıkları sonucu meydana gelen ölüm ve yaralanmalar azalmamasına karşın gün geçtikçe de artmaktadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü tarafından 2013 yılında hazırlanan 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu tanıtım kitapçığının sunuş kısmında o dönemin bakanı Faruk Çelik “Sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamının oluşturulması, çalışma hayatının öncelikli şartı ve tüm sosyal tarafların ortak sorumluluktur. Sosyal Güvenlik Kurumu’nun 2010 yılı istatistikleri değerlendirildiğinde, Türkiye’de 1.325.749 işyeri faaliyet göstermiş ve bu işyerlerinde 10.030.810 işçi istihdam edilmiştir. İş sağlığı ve güvenliği açısından ele alındığında, bu işyerlerinde 62.903 iş kazası ve 533 meslek hastalığı vakası meydana gelmiş, toplam 1.454 çalışmamız hayatını kaybetmiştir. 2010 yılında iş kazaları ve meslek hastalıkları sonucu kaybedilen iş günü sayısı 1.516.024, sürekli iş göremez hale gelen çalışan sayısı ise 2.085’dir. İş kazaları ve meslek hastalıklarının gayri safi yurtiçi hâsılamızın 50 milyar lirasını alıp götürdüğü tahmin edilmektedir. Maddi kayıplar, telafi edilebilse de kaybedilen yaşamların telafisi mümkün olmamaktadır. Bu nedenle iş sağlığı ve güvenliği için alınacak tedbirler, bir maliyet olarak değil, işyerlerinin daha huzurlu, çalışanların daha mutlu ve işletmelerin daha verimli olabilmesi için bir öncelik olarak görülmelidir.” diyerek önleyici yaklaşımın önemine vurgu yapmıştır (ÇSGB, 2013). Ayrıca, ölümlerin ve yaralanmaların önlenmesinin maddi kayıpların telafisinden, tazmin edilmesinden çok daha önemli olduğunu belirtmiştir.

Avrupa Birliği’nin iş sağlığı ve güvenliği konusundaki direktiflerinin önermiş olduğu önleyici ve düzeltici yaklaşıma uygun, işyerlerinde alınması gereken tedbirlere öncelik veren önleyici yaklaşım ulusal mevzuata aktarılmıştır. Bu yaklaşımın sonucu olarak 6331 sayılı İSG Kanunu ile işyerlerinde risk değerlendirme çalışmalarının yapılması zorunlu hale getirilmiştir. Koruyucu ve önleyici politikaların gereklerinden olan, çalışanların katılımının sağlanması, görüşlerinin alınması, uzman profesyonellerin görevlendirilmesi, çalışanların işyerindeki tehlikeler konusunda bilgilendirilmesi, eğitilmesi hükümleri 6331 sayılı Kanun’da yer almıştır. Bu Kanun’da işyerlerinde meydana gelen iş kazası ve meslek hastalıklarının önlenmesinde devlete ve çalışanlara büyük rol düşmekle beraber, işverenin yükümlülükleri ve sorumlulukları oldukça fazladır.

Tepkisel yaklaşımda (başka bir deyişle geleneksel yaklaşımda) iş kazası ve meslek hastalıklarının incelenmesi ve raporlanması gibi yöntemler kullanılır. Bu yaklaşımda, olay sonrası inceleme ve işin yeniden düzenlenmesi aşamaları dikkate alınır. İş kazası veya meslek hastalığı gerçekleşikten sonra yapılan araştırmalar ve elde edilen bulgular zararların tazmin edici ve hukuki boyutuyla ilgilidir; çalışanların iş kazası ve meslek hastalığından korunmasından daha çok sosyal güvenlik konularındaki haklarının elde edilmesinde yardımcı olur.

Önleyici yaklaşım (bir başka ifadeyle yeni çağdaş güvenlik yaklaşımı) ise iş sağlığı ve güvenliği yönetim sisteminin incelenmesine, risk değerlendirmesi ve güvenlik iklimine odaklanır. “İş kazası ve meslek hastalığı olmadan bu olayların kök neden analizlerini yapar ve çözümler üretir. Yani Nasreddin Hoca’nın deyimiyse testi kırılmadan önce tedbirini, önlemini alır.

Bir başka önleyici yaklaşım da “İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG) İşbaşı Konuşmaları”dır. Çalışanların iş sağlığı ve güvenliği bilgisini, bilincini artırmak, yaygınlaştırmak ve iş kazası ve meslek hastalıklarını önlemek amacıyla yapılır. İSG İş Başı Konuşmaları çalışanların çalışma konuları ile ilgili tehlike ve riskleri bilmesi ve önleyici tedbirler almasına katkı sağlayacak basit ve kullanışlı yöntemlerden birisidir.

Bu ünite önleyici faaliyet, tehlike tanımı ve risk değerlendirmesi ve ramak kala olaylar, iş sağlığı ve güvenliğinde önleyici yaklaşım kapsamında ele alınacaktır.

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNDE ÖNLEYİCİ YAKLAŞIM

Günümüzde artık iş sağlığı ve güvenliği yaklaşımı yalnız mevzuat, hukuki teftişler gibi zorlayıcı önlemlerle değil; hizmet, eğitim, sosyal iletişim gibi önleyici yaklaşımların öne çıktığı bir anlayış olmuştur. Bu anlayış, öncelikli olarak ulusal iş sağlığı ve güvenliği politikası olarak ele alınır ve işverenden çalışana kadar herkes tarafından paylaşırsa, iş sağlığı ve güvenliği kalıcı ve sürekli olur. İş sağlığı ve güvenliğinde önleyici yaklaşımın sürekliliğini sağlayan en önemli yaklaşımlardan birisi de eğitimidir. Eğitimle çalışanlar güvensiz olan davranışlarını isteyerek bilinçli bir şekilde güvenli davranışa değiştirebilmektedir. Yetişkinleri kapsayan İSG eğitimlerinin çalışanlarca kabul görmesi ve benimsenmesi eğitim sonuçlarının uygulamaya yansımaları açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle, işverenin, uygulamalı eğitim modelleriyle çalışanları iş kazası ve meslek hastalıkları risklerine karşı önleyici bilgilerle desteklemesi gerekmektedir.

Bir işyerinde herkes her şeyden önce kendisinin ve diğerlerinin hayatına ve sağlığına önem vermeli. Güvenli ve sağlıklı bir çalışmadan daha önemli bir şey olmadığını ve mesai sonunda kendilerini evde bekleyenlerin olduğunu unutmamalıdır.

İSG uygulamalarının sürekli denetlenmesi ve güncellenmesi “İş Sağlığı ve Güvenliğinde Önleyici Yaklaşımın” en önemli basamaklarından birisidir. Risk değerlendirmesi yapmak ve değişen şartlarla beraber risk değerlendirmesini güncellemek önleyici yaklaşımın sürekli olmasını sağlar. Bazen risk değerlendirmesi sonucunda uygulanan kontrol tedbirleri zamanla değişik müdahalelerle işlevini kaybetmekte ve yeni risklerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

GÖRSEL 01.

Kaynak: <https://ergo-plus.com/proactive-ergonomics-process/>

İşyerlerinde sağlıklı ve güvenli çalışma ortamının tesis edilmesi için gerekli önlemleri almakla yükümlü olan işverenler, çalışanları yasal hak ve sorumlulukları konusunda bilgilendirmek zorundadır. İşveren veya işveren vekilleri çalışanların karşı karşıya bulundukları mesleki riskler ve bunlarla ilgili alınması gerekli tedbirler konusunda işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği eğitim programlarını hazırlamak, eğitimleri düzenlemek, çalışanların bu programlara katılmasını sağlamak ve verilecek eğitim için uygun yer, araç ve gereç temin etmekle yükümlüdürler.

ÖRNEK SORU 1

Ünitenin başındaki örnek olaya göre, Mehmet Güven beyin yaklaşımı hangi tür bir yaklaşımdır?

ÇALIŞANLARIN KORUNMASI

Ulusal ve uluslararası mevzuat ve sözleşmelerde işverenin, iş kazası ve meslek hastalığına karşı çalışanı korumakla yükümlü olduğu, önlem alması, gerekli araç gereci bulundurması, çalışanların alınan önlemlere uyup uymadığını denetlemesi ve eğitim vermesi, risk değerlendirmesi yapması ve ergonomi biliminden de yararlanarak işin kişiye uygunluğunu sağlaması gerektiği hüküm altına alınmıştır. Ayrıca, 6331 sayılı Kanunda işverenin, iş sağlığı ve güvenliği yönünden risk değerlendirmesi yapmak veya yaptırmakla yükümlü olduğu belirtilerek ayrıntılı olarak risk değerlendirmesi ele alınmıştır. Risk değerlendirmesi işyerinde iş kazası ve meslek hastalığı olmaması için önceden yapılması gereken süreçleri belirler. Risk değerlendirmesi sürecinde sistematik bir yaklaşımla tehlikeler belirlenir, bu tehlikelerden kaynaklı riskler tespit edilir ve risklerin analizi yapılarak risk seviyeleri belirlenir. Risk seviyesi yüksek olandan başlayarak, mümkünse, risklerin ortadan kaldırılması sağlanır; mümkün olmadığı durumlarda kontrol tedbirleriyle risk derecelerinin en aza indirilmesi gerçekleştirilir.

Ünite başında verilen örnek olayda bir işveren olarak Mehmet Güven, çalışanın yaşamını, bedensel bütünlüğünü ve sağlığını önleyici bir yaklaşımla korumayı işyeri politikası haline getirmiştir. Mehmet beyin işyerinde, İSG İşbaşı Konuşmaları toplantılarında ramak kala olaylar da dâhil olmak üzere diğer her türlü tehlikeli olayların kritiği yapılarak, alınması gereken önlemler kararlaştırılmıştır. Bu şekilde Mehmet bey, işyerinde, İSG iklimini çalışanlarıyla beraber yerleştirmekle beraber çevresindeki işyerlerine de örnek olmuştur.

İş Sağlığı ve Güvenliğinde Tehlikelerin Tanımlanması

İş kazası ve mesleki hastalıklardan korunma politikaları içerisindeki en önemli ve öncelikli aşama tehlikelerin belirlenmesidir. Ayrıca, risk değerlendirme sürecinde birinci basamak işyerinde var olan ve işyeri dışından gelme ihtimali bulunan tehlikelerin tanımlanmasıdır. 30 Aralık 2012 tarihinde yürürlüğe giren “İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği”nde tehlike ve riskler ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Yönetmeliğin tehlikelerin tanımlandığı sekizinci madde birinci fıkrasında, her işyerinde, karşılaşma ihtimali olan tehlikeler hakkındaki bilgilerin mutlaka toplanması ve kayıt altına alınması gerektiği belirtilmektedir. Bu kayıtların tutulması iş kazası ve meslek hastalıklarının önlenmesi için yapılan çalışmaların en önemli aşamalarından birisidir.

Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise, tehlikelere ilişkin bilgiler toplanırken benzer işyerlerinde meydana gelen iş kazaları ve ortaya çıkan meslek hastalıklarının da değerlendirilebilir olduğu ifade edilmiştir.

Üçüncü fıkrada ise, “*Toplanan bilgiler ışığında; iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili mevzuatta yer alan hükümler de dikkate alınarak, çalışma ortamında bulunan fiziksel, kimyasal, biyolojik, psikososyal, ergonomik ve benzeri tehlike kaynaklarından oluşan veya bunların etkileşimi sonucu ortaya çıkabilecek tehlikeler belirlenir ve kayda alınır.*” denmektedir. Bu fıkrada belirtilen tehlikelerden bazıları ise aşağıda verilmiştir:

1. İşin yürütümü, üretim teknikleri, kullanılan maddeler, makine ve ekipman, araç ve gereçler ile bunların çalışanların fiziksel özelliklerine uygun tasarlanmaması veya kullanılmamasından kaynaklanabilecek tehlikeler,

GÖRSEL 02. İş başı yaparken iş sağlığı ve güvenliği kurallarını hatırlamak önemlidir.

2. Kuvvetli akım, aydınlatma, paratoner, topraklama gibi elektrik tesisatının bileşenleri ile ısıtma, havalandırma, atmosferik ve çevresel şartlardan korunma, drenaj, arıtma, yangın önleme ve mücadele ekipmanı ile benzeri yardımcı tesisat ve donanımlardan kaynaklanabilecek tehlikeler,
3. Çalışma ortamına ilişkin hijyen koşulları ile çalışanların kişisel hijyen alışkanlıklarından kaynaklanabilecek tehlikeler,
4. Çalışanların iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili yeterli eğitim almaması, bilgilendirilmemesi, çalışanlara uygun talimat verilmemesi veya çalışma izni prosedürü gereken durumlarda bu izin olmaksızın çalışılmasından kaynaklanabilecek tehlikeler.

Bir işyerindeki tehlikeleri yukarıda bahsi geçen tehlikelerle sınırlı tutmak doğru değildir; bunlardan başka her işyerine özgü tehlikeler de olabilir. Ayrıca, tehlike kaynağı birebir aynı olmasına karşın farklı iki işyerinde aynı tehlikeden dolayı ortaya çıkan iş kazası ve meslek hastalığı risklerinde farklılıklar olabilmektedir. Örneğin, elektrik bir ofis işyeri ortamında elektrik çarpması ve yaralanması riskini oluştururken, kitap veya kırtasiye depolaması yapılan işyerinde yangın ve ölüm riskine sebep olabilir.

Bütün işyerlerinde, tasarım veya kuruluş aşamasından başlayarak tehlikelerin tanımlanması, risklerin belirlenmesi ve analiz edilmesi, risk kontrol tedbirlerinin kararlaştırılması, dökümantasyon, yapılan çalışmaların güncellenmesi ve gerektiğinde yenilenmesi aşamalarını kapsayan risk değerlendirmesinin yapılması, iş kazası ve meslek hastalıklarını önlemek açısından hayati önem taşımaktadır.

Risklerden Korunma İlkeleri

Günlük yaşamda herkes karşılaştığı tehlikeler karşısında sistematik bir yöntem izlemeden risk değerlendirmesi yapmakta ve kontrol tedbirlerini almaktadır. Örneğin, bir caddede karşıdan karşıya geçme durumunda olan bir yaya için arabalar tehlikedir. Karşıdan karşıya geçmek isteyen yaya, arabanın durumunu, hızını ve kendi durumunu ve şartlarını dikkate alarak bir risk değerlendirmesi yapar. Yapılan analiz sonucundaki risk derecesine göre geçmeye karar verir veya arabanın geçmesini bekler. Bu yayanın yapacağı iyi bir tehlike belirlemesi ve risk analizi olası kaza riskini önleyecektir. Birçok işyerinde yapılması gereken risk yönetim süreci de bu örnekte verilen olayın sistematik bir şekilde uygulanmasıdır. Ulusal mevzuatta, böyle bir sistematik risk değerlendirmesi sonucunda işyerlerinde belirlenen risklerden korunma ilkeleri riskleri ortadan kaldırmak, asgariye indirmek, kontrol etmek şeklinde sıralanmıştır. 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun 5. maddesi kapsamında işveren işyerindeki risklere karşı önlemler almak zorunda olup tespit edilen riskleri aşağıda verilen ilkeler doğrultusunda en aza indirmekle yükümlüdür:

- a) Risklerden kaçınmak,
- b) Kaçınılması mümkün olmayan riskleri analiz etmek,
- c) Risklerle kaynağında mücadele etmek,
- ç) İşin kişilere uygun hale getirilmesi için işyerlerinin tasarımı ile iş ekipmanı, çalışma şekli ve üretim metodlarının seçiminde özen göstermek, özellikle tekdüze çalışma ve üretim temposunun sağlık ve güvenliğe olumsuz etkilerini önlemek, önlenemiyor ise en aza indirmek,
- d) Teknik gelişmelere uyum sağlamak,
- e) Tehlikeli olanı, tehlikesiz veya daha az tehlikeli olanla değiştirmek,
- f) Teknoloji, iş organizasyonu, çalışma şartları, sosyal ilişkiler ve çalışma ortamı ile ilgili faktörlerin etkilerini kapsayan tutarlı ve genel bir önleme politikası geliştirmek,

- g) Toplu korunma tedbirlerine, kişisel korunma tedbirlerine göre öncelik vermek,
- ğ) Çalışanlara uygun talimatlar vermek.

Kanunda belirtilen ilkeler genel olarak; risklerle mücadele edilmesi, tehlikelerin riske dönüşmeden ortadan kaldırılması, bireysel korunmadan önce toplu korunma yöntemlerine yer verilmesi şeklindedir.

Öncelikli amaç, kolaylıkla ortadan kaldırılacak tehlikelerin bertaraf edilmesiyle risklerin yok edilmesidir. Örneğin, kırık bir priz veya lamba anahtarı elektrik çarpması, yangın gibi riskleri doğuracaktır. Bunların yenileriyle değiştirilmesi bu riskleri ortadan kaldıracaktır. Diğer yandan, tehlike kaynağının ortadan kaldırılmasının mümkün olmadığı durumlarda tehlikenin oluşturduğu risklerin analiz edilmesi ve gerekli önleyici tedbirlerle bu risklerle kaynağında mücadele edilmelidir. Örneğin, birçok işyerinde ortadan kaldırılması zor olan ve mesleki hastalıklara sebep olan tozlar tehlike kaynağıdır. İlk etapta havadaki toz oranı sulu sistem veya diğer mühendislik yöntemleriyle azaltılır veya çalışanlar bu ortamdan uzak tutulur; bu önleyici tedbirler de yeterli olmazsa en son tercih olarak çalışanlara kişisel koruyucu donanım (toz maskesi) verilir.

İş kazası ve meslek hastalıklarını önlemede kullanılması gereken son yöntem disiplin sistemidir. Disiplin cezaları, güvensiz hareketleri yapan çalışanlara çeşitli cezaların verilmesi olayıdır. Öncelikli olarak eğitim ve bilinçlendirme yöntemlerinin uygulanması gerektiği unutulmamalıdır.

Risk değerlendirme çalışmalarındaki bir diğer amaç da çalışma ortamındaki tehlikelerin farkındalığını sağlamaktır; sonrasında uygun, yeterli kontrol önlemleriyle riski ortadan kaldırmak veya kabul edilebilir seviyeye indirmek ve uygulanan önlemleri sürekli takip etmektir.

Güvenlik Performansı Ölçümünün Önleyici Yaklaşım Katkısı

Bir işyerinde “İş Sağlığı ve Güvenliği Performans Ölçümü”, o işyerinin iş sağlığı ve güvenliği açısından hangi seviyede olduğunu belirlemek anlamına gelmekte olup ve İSG amaç ve hedeflerine ulaşılmasına yardımcı olan en önemli araçlardan biridir. İşyerindeki tehlike ve olumsuzlukların belirlenip iyileştirilmesine ve tedbirlerin alınmasına imkân sağlar. Her işyeri kendisine uygun, basit, anlaşılır ve uygulaması kolay olan bir performans ölçüm yöntemini seçebilir. Amaç mevzuat ve standartlara uygun bir işyeri ortamının oluşturulmasıdır; bunu gerçekleştirmek için belirli zaman aralığında daha önceden belirlenmiş iş sağlığı ve güvenliğini etkileyen unsurlar izlenir ve kayıt altına alınır.

Güvenlik performansının değerlendirilmesinde en çok kaza istatistikleri ve analizleri kullanılmasına karşın, yalnızca kaza analizlerini dikkate almak yanıltıcı sonuçlar doğurabilir.

Anlık ölçümler bir işyerinin iş sağlığı ve güvenliğinin gerçek durumunu yansıtmaz; bunun yerine işyerinin sürekli gözetim altında tutulması ve çalışanların mesleki maruziyet ölçümlerinin yaptırılması ve bir toplu koruma yöntemi olarak maruziyetlerin sınır değerlerin altında tutulması, olası meslek hastalıklarının önüne geçmek açısından hayati önem taşımaktadır. Ayrıca, bir işyerinde yapılan sürekli performans ölçümlerinin hem iç denetime hem de dışarıdan yapılacak olan dış denetimlere büyük katkısı vardır.

Güvenlik performansı ölçümü sonuçları, bütün çalışanların katılımıyla değerlendirildiği zaman, bu çalışmalar, iş sağlığı ve güvenliği ikliminin oluşmasına ve çalışma veriminin artmasına, çalışanların işlerini sahiplenmesine katkı verir.

Yapılan araştırma ve çalışmalarda risk değerlendirme sürecinde belirlenen risk seviyesinin işyerinin güvenlik performansıyla doğrudan ilişkisi ortaya çıkmıştır. Diğer bir deyişle, bir işyerinde güvenlik performansının ölçülmesi o işyerindeki güvenlik iklimini olumlu şekilde etkilemiş ve risklerin azalmasına sebep olmuştur.

İŞ KAZASI ANALİZLERİ VE RAMAK KALA OLAYLAR

Kazalardan korunma önlemleriyle üretimin artırılması arasında çok yakın bir ilişki vardır. Bir işyerinde üretimi artırmak, kaliteyi yükseltmek ve maliyeti düşürmek için yapılacak çalışmaların, iş güvenliği çalışmaları ile birlikte yapılması önemlidir.

Meydana gelen bir kazanın detaylı bir şekilde araştırılması ve analizinin yapılması, kazaların tekrarlanmaması açısından önemlidir. Kazaların görünen ya da tahmin edilemeyen birçok sebepleri olabilir. Kaza analizlerinin amacı, iş kazasının nedenlerini tespit ederek kazadan ders çıkarmak ve önleyici tedbirler almaktır. İş kazalarının azaltılmasında iş kazasının kök neden analizlerinin önemli bir yeri vardır. Kazaların nedenlerini açıklayan birçok çalışma ve teori olmasına rağmen, bu ünite de birçok çalışmanın faydalandığı kaynak olan iki temel teori üzerinde durulmuştur. Bunlar Heinrich ve Domino teorileridir.

Heinrich Teorisi

Heinrich, 1930'lu yıllarda yaptığı kaza araştırmalarının sonucunda iş kazalarını bir zincirin halkaları şeklinde tanımlayarak bu zincirin en zayıf halkasının çalışanların tehlikeli durum ve davranışlarının olduğu kanısına varmıştır. İş kazalarının nedenlerini “%88'i çalışanların tehlikeli davranışları, %10'u tehlikeli durumlar ve %2'si de nedeni bilinmeyenler” olarak açıklamıştır.

Günümüzde dahi birçok çalışmada kullanılan Heinrich piramidinde iş kazası analizleri sayısal olarak yapılmış ve bir işyerinde meydana gelen 330 olaydan biri ölümle veya daimi iş görmezlikle sonuçlanan kaza, 29'u bir günden fazla istirahati gerektiren kaza ve 300 tanesi ise zarar vermeyen (ramak kala, kıl payı) olay” şeklinde ifade edilmiştir.

Domino Teorisi

Domino teorisi iş kazalarının oluşumunu birbirini takip eden beş sebeple açıklamaktadır. Bu sebeplerin mutlaka birbirini takip ederek gerçekleşmesi gerekir; bunlardan birisi olmadıkça bir sonraki olay meydana gelmez ve zincir tamamlanmadıkça da kaza ve yaralanma olmaz. Bu sebepler, sırasıyla, aşağıda verilmiştir:

GÖRSEL 03. Kazalarda domino etkisinden birisi tehlikeli davranış ve durumlardır.

1. *Doğal durum:* Tam olarak önlenemeyen insanın doğa karşısındaki zayıflığıdır.
2. *Kişisel hatalar:* Eğitim ve disiplinle kısmen düzeltilebilen, dikkatsizlik, tedbirsizlik, ihmal, sinirlilik, pervasızlık gibi kişisel hatalardan kaynaklanan kazalardır.
3. *Tehlikeli davranış ve durumlar:* Çalışanın yanlış bir davranışı ve işverenin yeteri kadar güvenlik önlemlerini almamış olmasından kaynaklı tehlikeli davranış ve durumlardır.

4. *Kaza olayı*: Yukarıdaki üç sebebin bulunması kazanın olması için gerekli şart olmasına rağmen yeterli değildir; ayrıca, çalışma ortamına, çevreye ve çalışana hasar ve zarar verebilecek bir olayın da meydana gelmesi gerekmektedir.
5. *Yaralanma, zarar veya hasar*: Oluşan olay sonucunda bir yaralanma, hasar veya zararın olması gerekmektedir.

Görsel 03'te görüldüğü gibi tehlikeli davranış ve durumların temsil edildiği bir domino taşının çekilmesiyle diğer bütün taşlar yıkılmaktadır. Bunun gibi bir işyerinde kaza zincirinin zayıf bir halkası olan tehlikeli davranış ve durumların varlığı iş kazası olaylarının tetiklenmesini sağlamaktadır. Bu nedenle tehlikeli davranış ve durumların ortadan kaldırılmasıyla diğer ölümlü ve yaralanmalı iş kazalarının önüne geçilmiş olacaktır.

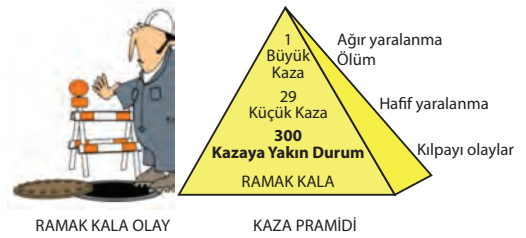
Ramak Kala Olay ve Bildirimi

Heinrich'in de belirttiği gibi bir işyerinde meydana gelen her olayın, çalışanda mutlaka bir yaralanma ya da ölüme sebep olacağı beklenemez. Ölüme ve yaralanmaya sebep olmayan "Ramak Kala" atlatılan olayların incelenmesi, İSG'de önleyici yaklaşımın bir gereğidir. Görsel 04'te verilen şekilde görüldüğü gibi çalışan açık bırakılan bir atıksu rogarına düşmekten kılpayı kurtulmaktadır. Heinrich kaza piramidinde de her 300 ramak kala olayın sonucunda bir ölümlü kaza meydana geldiği gösterilmektedir. Bu sayıların Heinrich'in 1930'lu yıllarda yaptığı araştırmalar sonucu ortaya koyduğu değerler olduğunu kabul etmekle beraber sayıların mutlak değerlerinden daha çok ramak kala olayların mutlaka takip edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Ayrıca ramak kala olayların raporlanması ve bildirimin yapılması gerekmektedir. Ramak kala olayların değerlendirilmesi, iş kazalarında zayıf halkaların, sorunlu kısımların tespit edilmesini sağlayan önleyici bir yaklaşımdır. Ramak kala olayda herhangi bir maliyet yoktur. Maliyeti az getirisi çok bir çalışmadır. Ramak kala olayı inceleme ve çalışmalarına önem verilmez, zaman ayrılmazsa, daha sonra meydana gelecek iş kazası ve meslek hastalıklarına ayrılacak zaman ve maliyetin çok daha fazla olacağı bir geçektir. Bu nedenle, "Önlemek Ödemekten Daha Kolay ve Daha İnsani Bir Davranıştır" denmektedir.

İşyerlerinde yaşanan ramak kala olayların olabilecek büyük kazaların habercisi olmasından dolayı, iş sağlığı ve güvenliği çalışmalarında ramak kala bildirim ve raporlamaları mutlaka sistematik bir şekilde yapılmalıdır. Ramak kala olaylar incelenirken, olaya sebep olan tehlikeli durum ve tehlikeli davranışlar belirlenmeli ve ilgili bölüm ve çalışanlarla paylaşılmalıdır. Bunu gerçekleştiren işyerleri daha güvenli bir çalışma ortamına sahip olacaktır.

Kök Nedeni Belirleme, Tehlikeli Tutum ve Davranışlar

İş kazası nedenlerinden olan "Tehlikeli Davranış ve Durumlar" Domino kaza teorisinin üçüncü ve en zayıf halkasıdır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) istatistiklerine göre iş kazalarının %98'i çalışanların tehlikeli davranış ve durumlarından kaynaklanmaktadır. Çalışma gruplarına göre bu istatistik değerler farklılıklar göstermektedir; fakat burada dikkat edilmesi gereken husus iş kazalarının çok yüksek oranda tehlikeli davranış ve durumlardan kaynaklandığı hususudur. Bazı kaynaklarda, araştırmacılar iş kazalarının %98'nin önlenbilir nitelikte olduğunu belirtmekte ve bu oranın %50'lik kısmının kolay ve basit tedbirlerle önlenebileceğini, kalan %48'lik kısmının önlenmesi için ise sistematik bir çalışmanın

GÖRSEL 04. Ramak kala olay ve Heinrich kaza piramidi.

gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Önleme çalışmaları için meydana gelen büyük, küçük kazalar ve ramak kala olaylar belirli bir yöntemle incelenerek altta yatan kök sebebe ulaşılabilir. Tehlikeli durum ve davranışlardan oluşan bu sebepler, en verimli şekilde küçük eğitimler ya da iş başı eğitimleri planlanarak çalışanlarla paylaşılabilir. Ayrıca yazılı bir doküman olarak kolay ulaşılabilir bir yere bırakılabilir. Böylelikle iş kazalarının önlenmesinde çok önemli bir unsur olan İSG kültürünün oluşumuna katkı sağlanır. Tehlikeli durum ve davranışlar için aşağıdaki örnekler verilebilir:

- “Şalteri indirmeye gerek yok abi, biz bunları yıllarca yapıyoruz.” aşırı güvenden kaynaklı tehlikeli davranışı ortaya koyan,
- “Forklifti ben kullanırım şefim, ehliyete ne gerek, köyde yıllardır traktör kullanırım.” iş ehliyetini hafife alma davranışını gösteren,
- “Gaz kaçağını kibritle anlarım abi, bir ateş çakar anlarız, hiçbir şey olmaz.”,
- “Bir haftadır uykusuzum, ama gözümde hiç uyku emaresi yok.” gibi davranışların olduğu işyerlerinde İSG mevzuat ve standartlarının uygulanması için çok ciddi bir gayrete ihtiyaç vardır.

Tehlikeli davranışlar, iş kazalarının en önemli nedenlerindendir. Bu nedenle kazaların kök neden analizleri yapılırken özellikle güvensiz davranışlar mutlaka araştırılmalıdır.

Örnek olayda da görüleceği gibi Mehmet beyin işyerindeki uygulamaları diğer işyeri sahiplerince garipsenmiş; ama daha sonra bu yaklaşım meyvelerini gösterince diğer işyerleri de bu tarz işyeri kültür ve ahlakını benimsemeye başlamışlardır.

Çalışanın mesleki yeterlilik eğitimi almaması, işini bilmemesi ve dikkatsizliği, ruhi, bedeni ve sosyal durumundan kaynaklanan sebepler; tez canlılık, çabuk heyecanlanma, sinirlilik, maddi ve ailevi durum; kişisel koruyucu donanımı kullanmamak, “Tehlikeli Davranışlar”a örnek olarak verilebilir.

“Tehlikeli Durumlar”a, organizasyon, yerleşim bozukluğu veya düzensizliği; kaygan, bozuk zeminde çalışma; uygunsuz istifleme; elektrik tesisatının uygunsuzluğu ve kötü aydınlatma; bina yapısı ile ilgili bozukluklar; kötü termal şartlar (ısıtma-havalandırma), örnek olarak verilebilir.

Kazaların önlenmesi konusundaki en önemli gerçek, kazaların kendiliğinden meydana gelmeyip kazalara bir nedenin yol açtığıdır. Bu da aynı zamanda kazaların önlenebilir olduğu anlamına gelmektedir.

ÖRNEK SORU 2

Heinrich, 1928 yılında incelediği 75,000 kazada, sıkça gönderme yapılan, tüm kazaların % 88’ine tehlikeli davranışların, %10’una tehlikeli durumların ve %2’sine ise önlenemeyen koşulların neden olduğu sonucuna varmıştır. Ne dersiniz? Sizce bu oranlar ne kadar doğrudur?

Özet

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu 2012 yılında yürürlüğe girmesinden sonra iş sağlığı ve güvenliğinde önleyici yaklaşım benimsenmiş ve bu konuda uygulamaların takibi açısından istisnasız her işyerinde risk değerlendirme yapma zorunluluğu getirilmiştir. Bu konuda idari para cezalarının yanında diğer teşvik edici unsurlara yer verilmiştir.

Öncelikli olarak bir işverenin, işyerinde iyi bir sağlık ve güvenlik standardı inşa etmek için birincil sorumluluğun kendisinde olduğunu bilmesi gerekir. Bunun sağlanabilmesi için öncelikli olarak bir sermayeye yani teçhizata, ekipmana, insan gücüne ihtiyaç olduğunu bilinmesi gerekir. Bu bilinçte olan işverenler her zaman bir adım önde ve parlak bir geleceğe sahiptirler. İşveren, tüm çalışanların katılımıyla, kontrol tedbir ve önlemleriyle ve bunların sürekliliği ile iş kazası ve meslek hastalıklarını önleyebilir. İşverenin, konuyla ilgili taahhüdü, performans ölçümü ve pozitif geri bildirim mekanizması, iş başı sohbetleri gibi yöntemlerden oluşan bir güvenlik anlayışı ve iklimi her zaman kolayca yapabileceği unsurlardır.

Bu ünitede İSG farkındalığının oluşması amaçlanmıştır. İşveren veya işveren vekili bundan sonra iş sağlığı ve güvenliğinin bir hukuki gereklilikten öte vicdani, insani sorumluluğun sonucu olması gerektiği bilincine ulaşacak, İSG ikliminin örnek bir işyeri politikasının vazgeçilmez bir unsuru olduğunu her zaman dikkate alacaktır.

Kendimizi Sınayalım

Soru 1. Aşağıdakilerden hangisi tehlikeli davranış sebebi **değildir**?

- A. Masa ve sandalyelerin hatalı yerleşimi
- B. Eğitim yetersizliği
- C. Koruyucu tertibatı kullanmama
- D. Alet ve makineleri tehlikeli şekilde kullanma
- E. Malzeme bilgi formunu dikkate almama

Soru 2. Aşağıdakilerden hangisi tehlikeli durum sebebi **değildir**?

- A. Makine ve tezgâhların hatalı yerleşimi
- B. Koruyucu tertibatın bulunmaması ya da uygun olmaması
- C. Alet ve makineleri tehlikeli şekilde kullanma
- D. Uygun olmayan termal konfor durumu
- E. Malzemelerin gelişi güzel istiflenmesi

Soru 3. Yeni çıkarılan 6331 sayılı İSG Kanunu'nun getirdiği **en önemli** değişiklik aşağıdakilerden hangisi **değildir**?

- A. İş sağlığı ve güvenliğinde sistematik yaklaşım
- B. İş sağlığı ve güvenliği kontrol ilkeleri
- C. Risk değerlendirmesi
- D. Önleyici yaklaşım
- E. Tepkisel (reaktif) yaklaşım

Soru 4. Aşağıdakilerden hangisi iş sağlığı ve güvenliği mevzuatının önleyici yaklaşımıdır?

- A. Çalışanların sağlığını ve güvenliğini korumak
- B. İş kazaları ve meslek hastalıkları tazminatlarını düzenlemek
- C. İş kazaları ve meslek hastalıklarının sebeplerini teftiş etmek
- D. İş kazaları ve meslek hastalıklarında kusurluları cezalandırmak
- E. İşyerini kapatmak ve idari para cezası vermek

Soru 5. Yetersiz ya da fazla aydınlatma, yetersiz havalandırma, tehlikeli örnektir. Boşluğa aşağıdakilerden hangisi gelmelidir?

- A. davranışa
- B. duruma
- C. çevre şartlarına
- D. kazaya
- E. havalandırmaya

Cevaplar

- 1: A
- 2: C
- 3: E
- 4: A
- 5: B

Yararlanılan Kaynaklar

ÇSGB, (2016) “6331 SAYILI İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ KANUNU” T.c. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Genel Yayın No: 52, Ankara.

ÇSGB, (2012) “ 6331 SAYILI İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ KANUNU”, Ankara.

ÇSGB, (2013) “ 6331 SAYILI İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ KANUNU”, ISBN: 978-975-455-176-1, Ankara.

Gürçan, E., (2014) Ramak Kaldı, 7. Uluslararası Döküm Kongresi, İstanbul http://www.rasat.com.tr/FileUpload/bs506626/File/ramak_kala_sunum.pdf.

Manuele, F. A., (2011) “Reviewing Heinrich”, Professional Safety-Journal of American Society of Safety Engineers, s. 52-61.

Sungur, E. ve Tiryaki, A. R., (2009) Davranış Odaklı Güvenlik Yönetimi, Önlem Dergisi, s. 55-57.

Uslu, V., (2014) İşletmelerde İş Güvenliği Performansı ve İş Güvenliği Kültürü Algılamaları Arasındaki İlişki: Eskişehir İli Metal Sektöründe Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Osman Gazi Üniversitesi, Eskişehir.

Örnek Soruların Yanıtları

ÖRNEK SORU 1

Mehmet Beyin yaklaşımı önleyici yaklaşımdır. çünkü Mehmet Bey, işyerinde herhangi bir iş kazası ve meslek hastalığı yaşanmaması için her gün işbaşı konuşmaları yapmaktadır. Mehmet Bey ve çalışanları, bu toplantılarda olayların olası sebeplerini ve muhtemel tehlikeleri gözden geçirmektedir.

ÖRNEK SORU 2

Heinrich bir sigorta müfettişi olarak sanayide meydana gelen iş kazalarıyla ilgili 1920’li yılların sonlarında kapsamlı çalışmalar gerçekleştirmiş ve bu çalışmalarla ilgili istatistikler çıkarmıştır. O çalışmalardan iş kazalarının %88’inin güvensiz davranışlardan, % 10’unun güvensiz durumlardan, % 2’sinin önlenemeyen sebeplerden olduğu sonucuna varmıştır. Heinrich’in öne sürdüğü bu teorinin büyük bölümü çağdaş çalışmalar sonucu değişikliğe uğramıştır. Ancak günümüzde yaygın olarak kabul edilen birçok teori Heinrich’in teorisinden yola çıkarak ortaya konmuştur. Heinrich’in ortaya koyduğu sayısal istatistiki değerlerden daha çok, kazaların büyük oranda davranış hatalarından ve güvensiz durumlardan kaynaklandığının ve çok azının ise önlemeyen sebeplerden meydana geldiğinin bilinmesi önemlidir.

YAŞAMIN İÇİNDEN

İş sağlığı ve güvenliği bilinci mobil uygulamayla yaygınlaştırılacak

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, işçi ve işverenlerin yanı sıra toplumun tamamının iş sağlığı ve güvenliği bilincinin artırılması amacıyla geçen yıl temmuz ayında “İSGInfo Assist” mobil uygulamasını kullanıma sundu.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, geçen yıl vatandaşların kullanımına sunduğu “İSGInfo Assist” isimli uygulamayla işçi ve işverenler başta olmak üzere toplumun tüm kesimlerinin iş sağlığı ve güvenliği (İSG) bilincini artırmayı hedefliyor.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) verilerine göre, dünyada her 1 saniyede 11 iş kazası yaşanırken, her yıl 2,5 milyona yakın kişi iş kazası ya da meslek hastalığına maruz kalıyor.

Türkiye’de iş sağlığı ve güvenliği konusunda en önemli adım ise 2012’de 6331 sayılı “İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu”nun yayımlanmasıyla atıldı.

Kanunun çıkmasının ardından bugüne kadar ülke genelinde iş yeri sayısı yüzde 21,7, çalışan sayısı yüzde 52,9 artmasına rağmen 100 bin işçide ölümlü iş kazası ve meslek hastalığı oranı yüzde 40,4 azaldı.

İşçi ve işveren konfederasyonlarının önde gelen isimleri, kanunun çıkmasından sonra büyük oranda azalan ancak sıfırlanmayan iş kazalarına bağlı ölümlerin hiç yaşanmaması için toplumda bir bilinç ve kültür oluşturulması gerektiğine dikkati çekiyor.

“İSGInfo Assist” geçen yıl başladı

İş yerlerinde can kayıplarına neden olabilecek ihmallere karşı “sıfır tolerans” ilkesiyle hareket eden Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, daha güvenilir ve sağlıklı iş sahalarının oluşturu-

lulmasını sağlamak amacıyla geçen yıl temmuz ayında “İSGInfo Assist” isimli mobil uygulamayı hayata geçirdi.

Bakanlığın ilk mobil uygulaması özelliğini taşıyan “İSGInfo Assist” uygulamasını bugüne kadar 8 bin 670 kişi akıllı cep telefonuna indirdi.

Uygulamayla maden sektörü başta olmak üzere tüm iş kollarındaki işçi ve işverenlerle iş yerlerinde görevli iş sağlığı ve güvenliği profesyonellerinin yanı sıra toplumun tamamının iş sağlığı ve güvenliği bilincinin artırılması hedeflendi.

İş kazası ve işe bağlı hastalıkların yoğun yaşandığı sektörlerde temel iş sağlığı ve güvenliği kuralları hakkında kullanıcıya bilgi sağlayan uygulamayla İSG profesyonelleri, görev yaptıkları iş yerlerinde iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemlerini kurgulayabiliyor ve bu verilere her an ulaşabiliyor.

Uygulama İSG dokümanlarına erişim kolaylığı getiriyor

Uygulamanın “İSG Kütüphanem” sekmesindeki sektörel İSG rehberleri, kontrol listeleri, acil durumlar, kişisel koruyucu donanımlar, iş ve mesleğe bağlı hastalıklar ve istatistikler başlıklarındaki alt modüllerden iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin dokümanlara ulaşabiliyor.

İSG profesyonelleri, görev yaptıkları iş yerindeki iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının etkinliğini artırmak için uygulamanın pusula, hesaplama asistanı ve 5x5 matris risk analizi arayüzlerinden faydalanabiliyor.

Kullanıcılar, uygulama sayesinde eğitimleri, sağlık izleme takvimini, tahlisiye ve acil durum ekibini oluşturabiliyor, ramak kala önlenen iş kazalarının kayıtlarını tutabiliyor..

*Haber metninin devamına aşağıdaki bağlantıdan erişebilirsiniz:
<https://www.aa.com.tr/tr/gundem/is-sagligi-ve-guvenligi-bilinci-mobil-uygulamayla-yayginlastirilacak/2585775>*

“Güvenli Anaokulum Projesi” Tanıtıldı

Denizli İl Milli Eğitim Müdürlüğü örnek olacak bir projeye imza attı. Özellikle anaokullarında öğrenim gören miniklerin karşılaşılabileceği riskleri tespit etmek ve öncesinden önlem almak amacıyla GEKA destekli projesi olan “Güvenli Anaokulum Projesini” hayata geçirdi.

Dedeman Park Otelde yapılan tanıtım toplantısına Vali Yardımcısı Ali Sözen, İl Milli Eğitim Müdürü Reşat Erdoğan, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Selahattin Özçelik ve anaokulu müdürleri ve öğretmenleri katıldı.

Okulların gün geçtikçe daha güvensiz hale geldiği algısından yola çıkılarak, okulda güvenlik sorununa yol açan etkenleri belirlemek, güvenli eğitim ortamı sağlayacak yönetim süreç ve uygulamalarını işletebilmek, gelecekte yapılacak risk değerlemesi çalışmalarına katkıda bulunmak amacıyla güden projenin sloganı da “Anne Beni Merak Etme Benim Okulum Güvenli” oldu.

Kaynak: <http://denizli.meb.gov.tr/www/guvenli-anaokulum-projesi-tanitildi/icerik/967>